

PROJECTVERSLAG

'Dieper graven in het geheugen'

Erfgoedcel Brugge & Erfgoedcel TERF

BRUGGE

ERFGOED
CEL

erfgoedcel TERF
midwest

Vlaanderen
verbeelding werkt

Inhoud

Inleiding.....	3
Erfgoed in de ouderenzorg.....	4
Wat is reminiscentie?.....	4
Waarom zetten wij in op erfgoed en herinneringen in de ouderenzorg?.....	4
Wat is een erfgoedcel?.....	5
Uitleendienst Erfgoedcel Brugge en Erfgoedcel TERF.....	5
Proeftuin 1: actief aan de slag met vertelkoffers en huiselijke hoekjes.....	9
Proeftuin 2: ontwikkeling mijmerdozen.....	10
Testsessies.....	10
Inhoud mijmerdozen.....	12
Tips voor het gebruik van de mijmerdozen.....	13
Proeftuin 3: intergenerationeel contact.....	14
Vorbereidende les.....	15
Vertelnamiddag.....	15
Nabespreking.....	18
Lessenpakket.....	19
Tips voor het intergenerationeel contact.....	19
Kennisdeling.....	20
Dialoogdag.....	20
Verankering.....	23
Meerwaarde project.....	23
Colofon.....	24

Inleiding

De voorbije jaren ontwikkelden **Erfgoedcel Brugge** en **Erfgoedcel TERF** beiden een succesvol uitleenaanbod rond erfgoed en herinneringen voor de ouderenzorg. Met het **bovenlokaal cultuurproject 'Dieper graven in het geheugen'** investeerden de beide erfgoedcellen samen in een **participatief en verdiepend traject in samenwerking met 6 West-Vlaamse woonzorgcentra**. Dit met steun van de Vlaamse overheid.

Via **drie proeftuinen** werd gezocht naar mogelijkheden om het **reminiscentieaanbod** van beide erfgoedcellen te **verdiepen en verrijken**. Hiertoe werd intens samengewerkt met de ergotherapeuten van de deelnemende woonzorgcentra. Een **kennisgroep** samengesteld uit vertegenwoordigers van de cultureel-erfgoedsector die zelf een werking rond herinneringen en erfgoed opzetten en onderzoeksexperten op het vlak van reminiscentie zorgde voor begeleiding, reflectie en evaluatie. Volgende organisaties waren erin vertegenwoordigd: Expertisecentrum Dementie Vlaanderen, Sophia (regionaal expertisecentrum dementie zorgregio's Kortrijk en Roeselare), FARO, VIVES, Huis van Alijn en Musea Brugge.

Met het project werd gestart in februari 2020 door projectmedewerker Veerle Van Buggenhout. Zij werkte op de eerste proeftuin tot oktober 2020. Door aanhoudende coronamaatregelen en de ziekte van de projectmedewerker werd begin 2021 beslist om het project uit te stellen naar 2022. Dit gebeurde met toestemming van de subsidiërende overheid. Van mei 2022 tot en met oktober 2022 werd het project gefinaliseerd door een nieuwe projectmedewerker, Margot Logier.

Erfgoed in de ouderenzorg

WAT IS REMINISCENTIE?

Reminiscentie is een **methodiek die ouderen (met dementie) aanzet om** spontaan of bewust **herinneringen op te halen**. Hulpmiddelen hierbij zijn onder andere foto's, filmpjes, muziek, voorwerpen, geuren en smaken die geassocieerd kunnen worden met het verleden.

WAAROM ZETTEN WIJ IN OP ERFGOED EN HERINNERINGEN IN DE OUDERENZORG?

Personen met dementie worden erg vaak geconfronteerd met wat zij niet meer kunnen, weten of herkennen. Door het aanbieden van objecten, geuren, smaken, muziek... uit hun verleden verleggen wij de focus naar wat de persoon met dementie wél nog kan, weet of herinnert. **Reminiscentie zet de deur van het geheugen op een kier**. Daarnaast kan reminiscentie ook bijdragen tot het algemeen welbevinden en de levenskwaliteit van de deelnemers. Het is bovendien mooi meegenomen dat door een (groeps)gesprek sociaal contact gestimuleerd wordt.

Stilstaan bij het verleden en hierover in gesprek kunnen treden, zorgt ervoor dat de oudere de kans krijgt om een levensbalans op te maken. Ouder worden gaat onlosmakelijk gepaard met verlieservaringen. Herinneringen ophalen aan het verleden kan de oudere steun bieden om een verlies bespreekbaar te maken.

Reminiscentie is niet alleen een waardevolle methodiek voor ouderen of personen met dementie; ook hun begeleiders en/of mantelzorgers hebben baat bij deze activiteit. Zij leren deelnemers op een andere manier kennen, vanuit een gelijkwaardige positie. Het verleden vormt op deze manier de basis voor mooie contactmomenten in het 'hier en nu' en zorgt voor rust of een vertrouwd gevoel.

Erfgoedcellen Brugge en TERF ontwikkelden in de periode 2012-2018 verschillende reminiscentiepakketten, waarbij **erfgoedobjecten- en verhalen middelen** zijn **die tijdens een reminiscentieactiviteit kunnen worden ingezet**. Dankzij het project 'Dieper graven in het geheugen' werd het bestaande reminiscentieaanbod onder de loep genomen, geactualiseerd, verruimd en verdiept.

TIP

Het reminiscentieaanbod focust op het ophalen van **positieve herinneringen**, maar uiteraard kunnen ook trieste of minder goede herinneringen naar boven komen. Laat daar ook ruimte voor.

WAT IS EEN ERFGOEDCEL?

Een erfgoedcel zet zich in voor het lokale erfgoed in een stad of in een regio. Als erfgoedcel inspireren en ondersteunen wij mensen en organisaties die met lokaal erfgoed aan de slag willen gaan. Daarnaast **stimuleren** wij ook **ontmoeting** door erfgoed bekend te maken via verschillende publieksactiviteiten.

Maak kennis met Erfgoedcel Brugge via www.erfgoedcelbrugge.be.

Maak kennis met Erfgoedcel TERF (acht gemeenten en steden in regio Midwest: Hooglede, Ingelmunster, Izegem, Lichtervelde, Moorslede, Roeselare, Staden en Wingene) via: www.midwest.be/TERF.

Maak kennis met de 25 andere erfgoedcellen in Vlaanderen en Brussel via www.erfgoedcellen.be.

Uitleendienst Erfgoedcel Brugge en Erfgoedcel TERF

Erfgoedcel Brugge en Erfgoedcel TERF hebben een uitgebreid **aanbod voor ouderen en personen met dementie**. Er zijn mijmerdozen, vertelkoffers, herinneringskoffers en huiselijke hoekjes. Dit aanbod is **gratis te ontlenen**.

MIJMERDOZEN ONTWIKKELD VOOR BEIDE ERFGOEDCELLEN

In het kader van het project 'Dieper graven in het geheugen' werden **5 nieuwe uitleenpakketten** ontwikkeld **voor intergeneratieel contact**, die we **'mijmerdozen'** hebben gedoopt. Hoe ze tot stand kwamen, lees je verder in dit projectverslag.

Deze mijmerdozen zijn een inspiratiebron voor iedereen (mantelzorger, begeleider, ergotherapeut, familielid...) die met een oudere of een persoon met dementie **herinneringen wil ophalen**. Met deze mijmerdozen kan je één op één of **in beperkte kring** aan de slag.

Mijmerdozen zijn thematische, compacte pakketten met een handleiding (met suggesties voor doe-activiteiten), gesprekskaarten, een foto- en krantenbundel en een heleboel objecten passend bij het thema. Daarnaast is aan elk pakket ook een digitaal aanbod met filmpjes en muziek gekoppeld dat je terugvindt op deze website: <https://sites.google.com/view/mijmerdozen/>. Als begeleider kan je de pakketten personaliseren of aanvullen met extra prikkels.

Dit zijn de **vijf uitgewerkte thema's**:

'De kermis', 'Verliefd, verloofd, getrouwd', 'De tuin', 'Aan zee' en 'De koers'.

Foto's van links naar rechts:

Boven: Collectie Stadsarchief Brugge, ErfgoedBrugge.be // Godelieve Hooft - collectie "Over Knesselare gesproken", Erfgoedbank Meetjesland

Midden: Collectie Stad Izegem, Erfgoedbank Midwest

Onder: Privécollectie Heuvelland, Westhoek verbeeldt // Privécollectie familie Logier - Vandewalle

DE KERMIS

Joelende kinderen in hun beste kleren, zaklopen en mastklimmen, jongelieden op vrijersvoeten, de processie, een grote velokoers, frietjes en oliebollen, de fanfare en het uitgaan van de reuzenstoet. Dit zijn maar enkele van de vele dingen die je kon beleven op de jaarlijkse dorpskermis. Met deze mijmerdoos haal je aan de hand van kermisaffiches, typische kermismuziek, de 'flosj' en een heleboel foto's herinneringen op aan deze feestelijke gebeurtenis.

VERLIEFD, VERLOOFD, GETROUWD

Een reiskoffer met daarin drie koekendozen rond de drie deelthema's verliefd, verloofd en getrouwd... Deze mijmerdoos is een waardevol hulpmiddel om herinneringen op te halen samen met je (groot)ouder(s). Gesprekskaarten helpen je op weg: 'Was de liefde soms verboden?', 'Werd de hand gevraagd aan de schoonouders?', 'Waar leerde je jouw toekomstige kennen?'.

DE TUIN

Deze mijmerdoos is er voor wie zij die hun hart ophalen aan de natuur, voor wie geniet van vogelgezang, voor wie houdt van het ritme van de seizoenen. Voor zij die vele uren op de knieën onkruid hebben gewied of zij die -letterlijk- de eigen boontjes dopten.

AAN ZEE

Zin in een nostalgische trip naar de zee? Sinds jaar en dag is de Belgische kust één van de favoriete reisbestemmingen van (dagjes) toeristen. Met de koelbox gevuld met lekkers trekken we op een hete zomerdag met de trein of auto naar de zee. De mogelijkheden tot plezier zijn onuitputtelijk: het bouwen van een zandkasteel, vliegeren, een frisse duik in zee, strandbloemen maken en verkopen, schelpen zoeken, een ritje met de billenkar en een heerlijk ijsje.

DE KOERS

Ben jij een wielervanaat in hart en nieren? Dan is dit pakket zeker iets voor jou! In deze sporttas vind je een heleboel voorwerpen, foto's en filmpjes die je meenemen naar een wielervedstrijd van weleer. Denk aan wollen koerskledij, een worstenhelm, een tourkrantje van 't Volk. Het pakket bevat bovendien ook een bordspel, wie gaat als eerste over de finish?

ANDER REMINISCENTIEAANBOD

VERTELKOFFERS Erfgoedcel TERF

Zes herinneringskoffers, ontwikkeld in 2014, met telkens een ander thema: zorg, werk, vrouw, vrije tijd, school, religie. Deze koffers bevatten voorwerpen, verhalen, oude foto's en filmpjes: koffers vol herinneringen en dromen voor een namiddag weer 'thuiskomen'.

HERINNERINGSKOFFERS 'SOUVENIRS' Erfgoedcel Brugge

Zes koffers, telkens rond een ander thema (zorg, werk, sport, vrije tijd, school, religie) laten ouderen sinds 2012 in groep praten over deze onderwerpen. Elke koffer bevat oude filmpjes, foto's en voorwerpen van vroeger, alsook een handleiding voor de begeleiders. De inhoud van de koffers werd nagezien tijdens het project 'Dieper graven in het geheugen' en de digitale inhoud werd overgebracht van een USB-stick naar een webadres in functie van een betere toegankelijkheid.

Daarnaast kunnen Brugse voetbalfanaten sinds 2022 ook herinneringen ophalen aan hun favoriete sport, via twee sporttassen samengesteld door de Brugse voetbalclubs in het kader van het stedelijk project 'Football memories'. Zij vormen een uitbreiding op de sportkoffer, die als zesde koffer in 2016 door projectmedewerker Margot Logier was uitgewerkt tijdens haar stage sociaal-cultureel werk.

HUISELIJKE HOEKJES Erfgoedcel Brugge

De uitleenhoekjes die Erfgoedcel Brugge in 2018 ontwikkelde, zijn mobiele herinneringskamers. Ze bieden woonzorgcentra de kans om op verschillende plekken in het gebouw de sfeer van vroeger te creëren. Bewoners vinden er – alleen, met een bezoeker of met een begeleider – iets terug van het vertrouwde verleden en komen zo beter tot rust.

Er zijn vier hoekjes beschikbaar, elk met een eigen thema: de keuken, de slaapkamer, de badkamer en de woonkamer. Een aangeklede wand, enkele voorwerpen, een fotoalbum en een streepje muziek roepen de tijd van toen op.

De huiselijke hoekjes zijn razend populair. Het materiaal werd tijdens het project 'Dieper graven in het geheugen' waar nodig hersteld of vervangen.

TIP

Ontleen gratis het herinneringsmateriaal van Erfgoedcellen Brugge en TERF via:
www.erfgoedcelbrugge.be/nl/uitleendienst-1
www.midwest.be/uitleendienst-bie

PROEFTUIN 1

Actief aan de slag met vertelkoffers en huiselijke hoekjes

Na de inwerktime van de eerste projectmedewerker Veerle Van Buggenhout, waarbij het **bestaande materiaal werd geanalyseerd en interessante producten bij andere erfgoedcellen, musea en archieven werden verkend**, voerde Veerle kennismakingsgesprekken met ergotherapeuten in de 6 woonzorgcentra en de leden van de kennisgroep.

In deze proeftuin werden een aantal **welzijnsactiviteiten** georganiseerd die voortbouwen op de vertelkoffer 'Vrije tijd' (Erfgoedcel TERF) en de Huiselijke Hoekjes (Erfgoedcel Brugge).

Daarbij stonden verschillende vrijetijdsthema's op het programma: we vierden Roeselare Kermis met een geanimeerde kermisquiz waarbij alle zintuigen werden aangesproken, we maakten een reis rond de wereld aan de hand van een koffer souvenirs, we schudden onze ledematen los tijdens een fit-o-meter langs de Huiselijke hoekjes en reden de Tour de France in eigen huis.

Een aantal van de activiteiten uit deze proeftuin, ontwikkeld door Veerle Van Buggenhout, werden uiteindelijk verwerkt in de mijmerdozen (proeftuin 2) door Margot Logier.

TIPS

- **Heb je ook reminiscentiemateriaal in je aanbod?**
Evalueer het regelmatig.
Het uitlenen van materiaal stelt specifieke uitdagingen op het vlak van onderhoud, maar ook het tijdvak waarbij de inhoud aansluit, is af en toe aan herziening toe. Vergeet niet dat er steeds meer mensen aan jongdementie lijden en dus andere noden hebben.
Heel wat woonzorgcentra, zeker in stedelijke context, vragen tot slot aandacht voor cultuursensitieve reminiscentie. Stel je de vraag hoe inclusief je aanbod is. Je kan het verruimen door tijdens de bijbehorende activiteiten prikkels toe te voegen op basis van de personen die deelnemen.
- **Leen jij soms reminiscentiemateriaal uit?**
Deel je ervaringen met ons! Het kan ons helpen om het aanbod te optimaliseren.

Contact: info@erfgoedcelbrugge.be of bie@midwest.be.

PROEFTUIN 2

Ontwikkeling mijmerdozen

Reminiscentie is vandaag een methodiek die vooral wordt ingezet door begeleiders in woonzorgcentra. Tijdens deze proeftuin stimuleerden we een **één-op-één-contact met ouderen of personen met dementie en hun waardevolle andere**.

Met compacte pakketten en een uitgebreide handleiding, hopen wij dat ook mantelzorgers en familieleden in gesprek willen treden rond het verleden. De vijf thematische mijmerdozen, die hierboven werden toegelicht, zijn opgebouwd rond het idee dat mantelzorgers en familieleden deze kunnen gebruiken voor een één-op-één contact, maar ze zijn net als de vertelkoffers ook te gebruiken in groep (bv. in een woonzorgcentrum).

Een voordeel aan deze pakketten is dat ze focussen op één onderwerp. Dit wordt door begeleiders van woonzorgcentra of dienstencentra geapprecieerd omdat de pakketten dan perfect kunnen gekoppeld worden aan een thema-week.

TESTSESSIES

De mijmerdozen werden op verschillende momenten in het ontwikkelingsproces getest en nadien met feedback van ergotherapeuten en/of gebruikers bijgesteld. De meeste testsessies vonden plaats **in het woonzorgcentrum**.

Zowel één-op-één-sessies als groepsessies werden georganiseerd.

Daarnaast organiseerde projectmedewerker Margot Logier ook testsessies **in het palliatief dagcentrum Heidehuis** in Brugge **en het Fotonhuis** (regionaal expertisecentrum dementie). Ook ging ze met drie verschillende mijmerdozen langs **bij haar grootouders** (beide 86 jaar – regio Midwest). Op deze manier bereikten we een diverse doelgroep ouderen.

Mijmerdoos	Organisatie	Extra info
Aan zee	Fotonhuis (regionaal expertisecentrum dementie) (Brugge)	Mantelzorger – persoon met dementie – begeleid door projectmedewerker
Aan zee	Heidehuis vzw (Brugge)	Testsessie begeleid door projectmedewerker
Aan zee	-	Grootouders en kleinkind (projectmedewerker)
Aan zee	WZC De Waterdam (Roeselare)	Activiteit strandbloemen maken – begeleid door projectmedewerker
Aan zee	WZC Maria Rustoord (Ingelmunster)	Testsessie begeleid door projectmedewerker
De kermis	WZC Maria Rustoord (Ingelmunster)	Verschillende testsessies op verschillende afdelingen
De kermis	WZC De Waterdam (Roeselare)	Activiteit oliebollen maken en kermisquiz
De koers	-	Grootouders en kleinkind (projectmedewerker)
De koers	WZC De Waterdam (Roeselare)	Activiteit bordspel Wielrennen
De koers	WZC Maria Rustoord (Ingelmunster)	Mijmerdoos + activiteit bordspel Wielrennen (met familie), begeleid door projectmedewerker
De tuin	WZC Maria Rustoord (Ingelmunster)	Verschillende testsessies op verschillende afdelingen
De tuin	Fotonhuis (regionaal expertisecentrum dementie) (Brugge)	Mantelzorger – persoon met dementie – begeleid door projectmedewerker
Verliefd, verloofd, getrouwd	Heidehuis vzw (Brugge)	Testsessie begeleid door projectmedewerker
Verliefd, verloofd, getrouwd	-	Grootouders en kleinkind (projectmedewerker)
Verliefd, verloofd, getrouwd	WZC Maria Rustoord (Ingelmunster)	Testsessie begeleid door projectmedewerker (grootouder - kleinkind)

INHOUD MIJMERDOZEN

Elke mijmerdoos bevat onder andere:

- erfgoedobjecten;
- handleiding met onder meer informatie over alle erfgoedobjecten;
- krantenbundel (Collectie Openbare Bibliotheek Brugge);
- fotobundel (samengesteld met o.a. foto's uit ErfgoedBrugge.be, erfgoedbankmidwest.be, privécollecties en andere databanken);
- aanvullend digitaal aanbod (muziek, geluidsfragmenten, video's)
<https://sites.google.com/view/mijmerdozen/>;
- MSST-verhaal (geïnspireerd op de Multi Sensorial Storytelling-verhalen van het Ondersteuningscentrum ergotherapie van de Arteveldehogeschool; gericht op personen met vergevorderde vorm van dementie);
- suggesties voor doe-activiteiten.

Daarnaast bevatten de mijmerdozen 'De kermis', 'De tuin' en 'Aan zee' ook een **luisterverhaal** gemaakt door Marieke De Maré. Podcastgewijs neemt ze luisteraars mee op een nostalgische trip naar zee, de kermis en de tuin.

Waar mogelijk werden items geselecteerd uit verschillende decennia; zo is er voldoende herkenbaarheid voor gebruikers van verschillende leeftijden en zijn de mijmerdozen ook toegankelijk voor personen met jongdementie.

Voor de mijmerdoos 'De tuin' werden 2 exemplaren van '**Museum in a box**' aangekocht. Hiermee kunnen we op een laagdrempelige manier muziek- en geluidsfragmenten opnemen in de pakketten. Aan een object of kaart wordt een kleine metalen sticker (NFC) bevestigd. Deze sticker is gekoppeld aan een geluidsfragment. Wanneer je het object of de kaart op de box legt, begint de box automatisch het geluid af te spelen. Op deze manier werden kaarten met vogelgezang aan de mijmerdozen toegevoegd. Door de positieve feedback van gebruikers, werd beslist om dit ook aan te kopen voor de andere mijmerdozen.

Bij het samenstellen van de mijmerdoos 'De koers' kregen we een heleboel objecten in bruikleen van 'KOERS. Het museum van de wielersport'. Voor de andere dozen gingen we vooral op zoek op de tweedehandsmarkt. We kochten objecten op Vinted, 2dehands, Marktplaats, Marketplace, kringloopwinkels en rommelmarkten.

We beslisten om alle mijmerdozen in het dubbel op te maken. Zo hebben zowel Erfgoedcel Brugge als Erfgoedcel TERF vijf nieuwe uitleenpakketten en bereiken we meer mensen in **twee regio's**. De handleiding en bijhorende extra's zijn voor beide erfgoedcellen dus dezelfde. Bij de zoektocht naar erfgoedobjecten moest **alles in tweevoud** aangekocht worden en dat was geen eenvoudige klus.

TIPS

voor het gebruik van de mijmerdozen

Een mijmerdoos is meer dan een doos met erfgoedobjecten. Het is een veelzijdig pakket. Je kan de doos gebruiken **ter inspiratie**, maar de doos is evengoed **als kant-en-klaar pakket** bruikbaar. Voor wie geen fan is van vertelnamiddagen, zijn er ook doe-opdrachten voorzien.

De mijmerdozen zijn bedoeld voor het leggen van één-op-één contacten tussen een oudere of persoon met dementie en een mantelzorger of familielid. Het verrijkt het bestaande uitleenaanbod van erfgoedcellen Brugge en TERF dat voornamelijk in groepsverband wordt ingezet door ergotherapeuten.

LEES VOORAF DE HANDLEIDING

Wanneer een begeleider de inhoud van de mijmerdoos door en door kent, kan hij of zij beter inspelen op de verhalen die naar boven komen tijdens een vertelnamiddag. De waarde van de activiteit zit net in de afstemming op wat deelnemers vertellen of leuk vinden.

PERSONALISEER DE MIJMERDOZEN

De mijmerdozen zijn een inspiratie voor iedereen die herinneringen wil ophalen aan de thema's zoals de zee, de tuin, de kermis, de koers en de liefde. De pakketten omvatten een heleboel hulpmiddelen om de deelnemer te triggeren. Uiteraard zal niet alles in de doos voor iedereen herkenbaar zijn. Voel je daarom vrij om de doos aan te vullen met extra (persoonlijke) voorwerpen, verhalen of foto's.

VUL DE MIJMERDOOS AAN MET EXTRA PRIKKELS

Geuren en smaken prikkelen niet alleen de zintuigen, ze kunnen ook wonderen doen voor het geheugen. De geur van verse kruiden, schelpen of oliebollen kunnen herinneringen oproepen, die al een lange tijd onder het stof liggen. In elke handleiding zijn suggesties opgenomen van geuren of smaken die je kan inzetten tijdens een vertelnamiddag.

PROEFTUIN 3

Intergenerationeel contact

De mijmerdozen zijn geschikt voor iedereen die graag met een oudere of persoon met dementie in gesprek wil treden. Ook leerlingen vanaf de 3de graad basisonderwijs kunnen met deze dozen aan de slag.

Voor de derde proeftuin van dit project werden leerlingen uit het 5de of 6de leerjaar basisonderwijs uitgenodigd in een woonzorgcentrum in de buurt voor een vertelnamiddag met de mijmerdozen.

We schreven 4 scholen aan om deel te nemen aan het project.

We zochten naar scholen die op wandelafstand van de deelnemende woonzorgcentra liggen. Bij drie van de vier scholen is dit het geval. Enkel WZC De Waterdam en basisschool de Bever in Roeselare liggen wat verder uit elkaar, in dat geval gingen de leerlingen met de fiets naar het woonzorgcentrum.

Projectmedewerker Margot Logier stond telkens zelf in voor een voorbereidende les, de organisatie van de vertelnamiddag en een nabespreking. Dit zorgde voor een erg **intensief traject in een minder evidente periode** (vlak na de zomervakantie en na de heropstart van het project). Zonder de ervaring van een direct inzetbare projectmedewerker met voorkennis over reminiscentie en de erfgoedsector, was dit onmogelijk geweest. In september en oktober werden in totaal **12 lessen** gegeven en **6 vertelnamiddagen** georganiseerd in **4 verschillende woonzorgcentra**:

Datum	Woonzorgcentrum	School	Klas
13/09/22	WZC de oever (Staden)	gvb Oostnieuwkerke	Graadsklas (5-6lj)
20/09/22	WZC Regina Coeli (Brugge)	Basisschool Gistelsesteenweg	5de leerjaar
22/09/22	WZC Regina Coeli (Brugge)	Basisschool Gistelsesteenweg	5de leerjaar
27/09/22	WZC De Oever (Staden)	Basisschool de Bever	5de leerjaar
11/10/22	WZC Van Zuylen (Brugge)	Gvb Oostnieuwkerke	6de leerjaar
13/10/22	WZC Van Zuylen (Brugge)	Basisschool de Mozaïek	5de leerjaar

TIPS

**Wil je zelf aan de slag met de mijmerdozen in het onderwijs?
Dan hou je best rekening met volgende tips:**

- De afstand is een belangrijk criterium om rekening mee te houden bij het opzetten van een intergenerationeel project. Zorg ervoor dat de afstand geen praktische drempel vormt. Een korte afstand tussen de school en het woonzorgcentrum helpt ook om het contact nadien te verduurzamen.
- Belangrijk bij het overtuigen van de onderwijspartners om mee te werken, is de garantie dat de leerkrachten aan de slag kunnen met een kant-en-klaar pakket, inclusief een leidraad voor de voorbereidende les en de nabespreking in de klas.

VOORBEREIDENDE LES

De leerlingen kregen **voorafgaand aan het bezoek in het woonzorgcentrum** een les over personen met dementie en over erfgoed. De leerlingen kregen op dat moment ook mee wat ze mochten verwachten van hun bezoek, waar ze rekening mee moesten houden en hoe een gesprek met de ouderen of mensen met dementie zou kunnen verlopen.

Het **opzet** van de vertelnamiddag werd tijdens deze les eveneens **geduid**. De hulpmiddelen in het **pakket** (gesprekskaarten, fotobundels, doe-opdrachten...) werden **voorgesteld**.

Projectmedewerker Margot koos er bewust voor om de **inhoud van de mijmerdozen** nog even **geheim** te **houden**. Dit had voor- en nadelen. Fijn was dat leerlingen en bewoners de dozen samen konden ontdekken en dat de leerlingen minder snel afgeleid waren. Mochten de leerlingen de inhoud van de dozen op voorhand leren kennen, kunnen ze beter voorbereid worden en mee nadenken over vragen gekoppeld aan de erfgoedobjecten en het thema van de mijmerdoos.

VERTELNAMIDDAG

Alvorens de vertelnamiddag te starten, kregen de leerlingen een **rondleiding** (ca. halfuurtje tot een uur) **in het woonzorgcentrum**. De ergotherapeut nam de leerlingen mee op sleeptouw door het gebouw: slaapkamer, badkamer, leefruimte, kapsalon, kinesie... Een aantal leerlingen konden aan de lijve ondervinden wat het is om in een tillift of badlift te zitten. De leerlingen maakten op die manier kennis met leven en werken in een woonzorgcentrum. Hierdoor voelden ze zich beter voorbereid op de vertelnamiddag en was er ook ruimte voor vragen.

Na de korte rondleiding werden de leerlingen **verdeeld in** verschillende **groepjes** voor de eigenlijke vertelnamiddag. Om alles zo vlot mogelijk te laten verlopen, werd vooraf gevraagd aan de leerkracht om reeds groepjes samen te stellen. De start van deze activiteit was meestal voorzien rond 14u30. Dat is een goed moment omdat er rond dat tijdstip vaak een koffie- en theepauze is gepland.

Er werden **twee formules** getest. ✓

Formule 1

4 leerlingen en 2 à 3 bewoners

Eenzijds werd de klas in groepjes van ongeveer 4 leerlingen verdeeld over de vijf verschillende mijmerdozen. Samen met 2 à 3 bewoners en een ergotherapeut haalden ze herinneringen op. De ergotherapeut stuurde het gesprek.

- Elke groep kan aan de slag met één mijmerdoos;
- Het is een gecontroleerde activiteit;
- De ergotherapeut begeleidt de activiteit;
- Een extra begeleider per groepje is een must: eventueel kunnen vrijwilligers van het woonzorgcentrum of de school ingeschakeld worden;
- De leerkracht begeleidt best geen groepje, zodat hij of zij bij de verschillende groepjes kan langsgaan;
- Grote groepen zorgen ervoor dat leerlingen snel afgeleid zijn of met elkaar praten i.p.v. in dialoog te gaan met de bewoners van het woonzorgcentrum.

Formule 2

2 leerlingen en 1 bewoner

Anderzijds hebben we ook een formule uitgetest waarbij leerlingen op bezoek gaan op de kamer van een bewoner. Zo ontvingen ongeveer 10 bewoners leerlingen in duo op hun kamer. In woonzorgcentrum de Waterdam zorgde de ergotherapeut ervoor dat de bewoners konden trakteren met een drankje en een koek. De ergotherapeut selecteerde de bewoners die plezier zouden hebben van het bezoek van de kinderen en die graag praten. Belangrijk hierbij is dat deze activiteit op één afdeling doorgaat, zodat de begeleiders vlot van de ene kamer naar de andere kamer kunnen om de groepjes te controleren.

- De leerlingen zijn aandachtiger;
- Er is geen constante controle;
- De aandacht moet niet verdeeld worden over verschillende personen, de inhoud van het gesprek is hierdoor kwalitatiever;
- Leerlingen kunnen eventueel doorschuiven en een tweede thema ontdekken met een andere bewoner;
- Er zijn maar 5 mijmerdozen, je moet de inhoud van de mijmerdozen verdelen over 2 groepjes.

VERLOOP VAN DE VERTELNAMIDDAG

Allereerst leerden de bewoners en de leerlingen elkaar beter kennen. Dit deden ze met **kennismakingsvragen**. Op een dobbelsteen staan op de verschillende vlakken korte vragen. De leerlingen en bewoners kunnen om beurt **met de dobbelsteen** gooien en een vraag beantwoorden.

Vervolgens ontdekten de leerlingen en bewoners samen de mijmerdozen. De leerlingen (en bewoners) haalden om beurt een object uit de mijmerdoos. Het gesprek kwam hierdoor spontaan op gang. Ook **gesprekskaarten** hielpen de leerlingen op weg.

Tijdens de vertelnamiddag moest er niet voortdurend een gesprek gevoerd worden. De leerlingen en bewoners konden ook **samen iets doen** (bv. foto's bekijken, kwartet spelen, strandbloem maken, eendjes vissen...).

Na 45 à 60 minuten werd de activiteit afgerond.

TIPS

Wil je zelf een vertelnamiddag organiseren met een klas in de buurt van jouw woonzorgcentrum? Dan hou je best rekening met volgende tips:

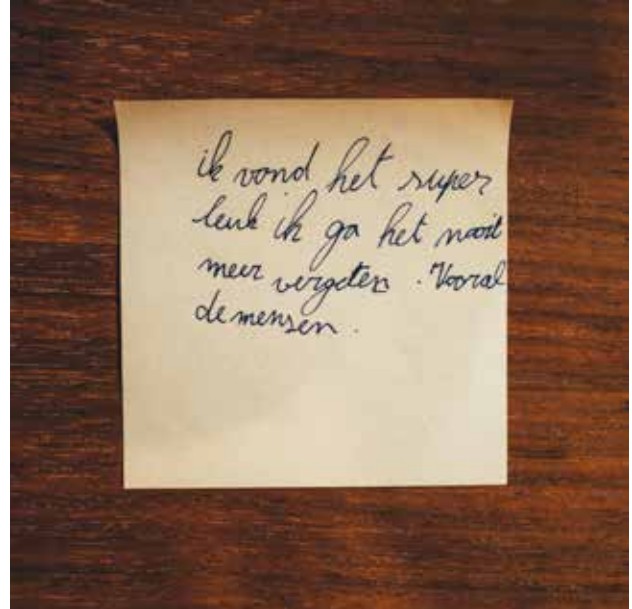
- Een vertelnamiddag duurt zowel voor de bewoners als voor de leerlingen best niet veel langer dan een lesuur.
- Koester geen te hoge verwachtingen. Een spontane, gezellige babbel primeert en is het hoofddoel van het intergenerationeel contact. Dat de leerlingen aan de hand van de mijmerdozen en de gesprekken met de ouderen ook iets bijleren over het dagelijkse leven van vroeger is daarbij mooi meegenomen, maar niet de hoofdinsteek. Omgekeerd leren de ouderen ongetwijfeld ook bij van de leerlingen en fleuren ze bij zo'n bezoek zichtbaar op.
- De grootste drempel tijdens een vertelnamiddag is niet het generatieverschil, maar het dialect. Heel wat kinderen spreken geen dialect meer en ze begrijpen het ook niet zo goed. Als begeleider is het belangrijk om hier te ondersteunen waar mogelijk.

Dit filmpje geeft een beeld van wat je van zo'n vertelnamiddag mag verwachten:
<https://youtu.be/1aFzai2BqFA>

NABESPREKING

Na elke vertelnamiddag werd de dag nadien een uurtje vrijgemaakt voor een **nabespreking in de klas**. Ook deze nabespreking werd door de projectmedewerker georganiseerd. In elke klas werd gevraagd of de leerlingen nog eens een bezoek willen brengen aan het woonzorgcentrum. In elke klas gingen, op zo'n 2 leerlingen na, zo goed als alle handen in de lucht. De leerlingen gaven ook aan dat ze ook andere activiteiten met de bewoners leuk zouden vinden, zoals samen gezelschapsspelletjes spelen, deelnemen aan een bingo, samen knutselen of een wandeling maken.

De leerlingen mochten op een **post-it** schrijven wat voor hen is blijven plakken van de vertelnamiddag. Wat vonden ze leuk, minder leuk? Op basis van de antwoorden van de leerlingen organiseerden we een kort klasgesprek.

De leerlingen die op bezoek gingen bij de bewoners op de kamer, lieten we ook **kaartjes** maken. Deze werden nadien door de ergotherapeut verdeeld in het woonzorgcentrum. Een oprechte herinnering aan een fijne namiddag.

LESSENPAKKET

De voorbereidende les, het opzet van de vertelnamiddag en de nabespreking vormen samen een lessenpakket waarbij leerkrachten zelf aan de slag kunnen gaan. Woonzorgcentra die interesse hebben om een vertelnamiddag te organiseren, kunnen met dit lessenpakket aankloppen bij een school in de buurt. Het lessenpakket kan je raadplegen op deze website:

<https://sites.google.com/view/mijmerdozen/>.

TIPS

voor intergenerationeel contact

DE VERTELTAS DEMENTIE HELPT JE OP WEG

Tijdens de voorbereidende les wordt kort uitgelegd wat dementie is en krijg je een aantal tips rond het contact met personen met dementie. Wil je als leerkracht dieper in gaan op dit onderwerp? Ga dan aan de slag met de verteltas dementie van het Expertisecentrum Dementie Vlaanderen. Het materiaal is afgestemd op leerlingen van het derde tot en met het zesde leerjaar. De tas is bruikbaar in de klas als lesmateriaal, maar kan ook mee naar huis genomen worden om er samen met (groot)ouders rond te werken. *Je kan de verteltas gratis ontlene bij Erfgoedcellen Brugge en TERF (gegevens uitleendiensten zie hierboven).*

WEES WAAKZAAM VOOR RACISME

Soms gebeurt het dat bepaalde bewoners het als erg moeilijk ervaren om in contact te komen met een zorgverlener van kleur. Het is aangeraden dat je deze bewoners niet laat deelnemen aan een activiteit met leerlingen van kleur. Vermijd dat leerlingen gekwetst worden tijdens deze activiteit. Zowel leerkrachten als de begeleiders in het woonzorgcentrum moeten hiervoor waakzaam zijn.

INFORMEER OUDERS OVER HET BEZOEK AAN HET WOONZORGCENTRUM

Tijdens de voorbereidende les wordt er aandacht besteed aan dementie. Het is mogelijk dat leerlingen in hun dichte kring geconfronteerd worden met deze ziekte. Door ouders in te lichten over het opzet van de vertelnamiddag kan dit onderwerp ook thuis besproken worden. Ook een bezoek aan het woonzorgcentrum kan een diepe indruk nalaten bij een leerling. Het is belangrijk dat de ouders hierop kunnen inspelen.

Kennisdeling

DIALOOGDAG

Op donderdag **20 oktober 2022** werd het **project 'Dieper graven in het geheugen'** afgerond met een **dialoogdag** in het teken van herinneringen, erfgoed en ouderenzorg. De dag vond plaats in het wijkcentrum Xaverianen **te Brugge**.

Zo'n 65 geïnteresseerden uit de **zorg- en erfgoedsector** namen deel. In de voormiddag deelden we de projectresultaten en lieten we enkele inspirerende ervaringsdeskundigen uit beide sectoren aan het woord. Na de lunch maakten deelnemers kennis met het nieuwe (en bestaande) uitleenaanbod van Erfgoedcel Brugge, Erfgoedcel TERF en partners. In de namiddag werd een verdiepend keuzeprogramma voorzien dat beide sectoren met elkaar linkt en **inspireert om met herinneringen en erfgoed aan de slag te gaan**.

SPREKERS PLENAIR GEDEELTE

Cultureel erfgoed binnen de zorg

Liesa Rutsaert – Huis van Alijn

Liesa is medewerker inclusie en outreach bij het Gentse Huis van Alijn. Ze vertelde over het groeiende aantal initiatieven waarbij cultureel erfgoed wordt ingezet binnen de zorg. Welke initiatieven zijn er zoal in het buiten- en binnenland? Welke nieuwe erfgoedmethodieken worden er ingezet? Waar hebben we in Vlaanderen nood aan? En wat zijn de toekomstplannen?

Van alle tijden

Geert Souvereyns – Musea Brugge

Laatstejaars secundair onderwijs trokken voor dit project van Musea Brugge naar drie woonzorgcentra. Samen met de leerlingen bundelden de bewoners herinneringen die zij willen doorgeven aan volgende generaties tot de mini-expo 'Van alle tijden'. Geert toonde aan hoe cultureel erfgoed de band tussen generaties nauwer helpt aanhalen en de overdracht van levensverhalen kan stimuleren.

Ergotherapeut voor de klas

Yessie Vanderhispaillie – WZC Sint-Camillus

Inzetten op een positieve genuanceerde beeldvorming rond dementie begint vroeg. Daarom ontwikkelden de West-Vlaamse expertisecentra dementie Foton en Sophia een verteltas dementie voor het onderwijs. Yessie Vanderhispaillie, ergotherapeut en referentiepersoon dementie, wisselde het woonzorgcentrum enkele uurtjes in voor de klas. Ze deelde haar ervaringen en aanbevelingen met ons.

KEUZESESSIES NAMIDDAG

Herinneringen ophalen in woonzorgcentrum Regina Coeli / heen- en terugrit met Nostalbus

Tijdens deze vertelnamiddag gingen de deelnemers in kleine groep samen met de bewoners van woonzorgcentrum Regina Coeli herinneringen ophalen. Ze gingen aan de slag met de nieuwe mijmerdozen. Omdat de dialoogdag in het teken van herinneringen stond, voorzagen we een rit van en naar het woonzorgcentrum met een historische lijnbus van de NostalBus uit 1981.

Inspiratiesessie 'Tuintherapie'

Katrien Danneels – student tuintherapie

Bij tuintherapie wordt de tuin als middel ingezet voor het verbeteren van het welzijn van de bewoners. Tijdens deze sessie kregen deelnemers meer inzicht in de voordelen en de meerwaarde van betekenisvolle groenactiviteiten binnen de ouderenzorg.

Inspiratiesessie 'Met de KOERSbus naar woonzorgcentra'

Stefanie Lietaert – KOERS

De KOERSbus, het museum op wielen van KOERS, organiseerde afgelopen zomer een lokale ronde langs alle woonzorgcentra in Roeselare. Het werd een nostalgische trip naar de kermiskoersen van weleer. Wat bracht dat zoal teweeg in het woonzorgcentrum? Publieksmedewerker Stefanie deelde haar ervaringen.

Workshop 'Storytelling met zorg(er)goed'

KADOC en Museum Dr. Guislain

Hoe kan je het (zorg)erfgoed van je organisatie integreren in de eigen werking? Projectmedewerkers van het project 'Zorgzaam met erfgoed' bekeken hoe je dit materiaal kan gebruiken voor concrete sessies rond 'object handling' en 'storytelling'. Ze putten daarvoor uit eigen ervaringen met senioren met een verstandelijke beperking.

Workshop 'Multi Sensory Storytelling (MSST)'

Leen Bouckaert – Ondersteuningscentrum ergotherapie, Arteveldehogeschool.

Deze methodiek, die vooral baat heeft bij personen met dementie, combineert het vertellen van een herinneringsverhaal voor volwassenen met het aanbieden van prikkels. Leen gaf tijdens deze workshop tips en tricks om zelf met MSST aan de slag te gaan.

Uitwisseling 'Migratie- en cultuursensitieve reminiscentie'

Nadia Babazia – Red Star Line Museum

Een toenemend aantal ouderen met dementie heeft een migratie-achtergrond. Psycho-sociale zorginterventies, zoals reminiscentie, worden steeds vaker bij personen met dementie ingezet als een manier om de levenskwaliteit te behouden. Toch ontbreekt momenteel vaak nog een migratie- en cultuursensitieve reminiscentieaanpak die rekening houdt met de specifieke context van ouderen met dementie met een migratie-achtergrond. Publieksmedewerker Nadia deelde enkele inzichten uit het lopend onderzoeksproject van de Karel De Grote Hogeschool rond migratie- en cultuursensitieve reminiscentie. Daarnaast namen we de tijd om eigen ervaringen met elkaar te delen. Welke rol kan je als erfgoedorganisatie spelen bij de ontwikkeling van cultuursensitief reminiscentie materiaal? Welke nood is er binnen jouw organisatie?

TIP

Sectoroverschrijdend werken levert mooie, gedragen resultaten op. Een dialoogdag waarop zowel zorg- als erfgoedsector vertegenwoordigd waren, zorgde voor een grondige wederzijdse kennismaking en de verduurzaming van de projectresultaten.

VERANKERING

De kennis en ervaring opgedaan tijdens het project wordt verdergezet binnen de teams van Erfgoedcellen Brugge en TERF. Binnen elk team zijn medewerkers aangeduid die de **reminiscentiewerking continueren** en het gebruik van de **nieuwe pakketten** zullen **promoten**.

De projectmedewerkers zorgden voor een **goede documentatie en transparante overdracht** van hun werkresultaten. Dit **projectverslag** dat op de projectendatabank van FARO en de websites van het Expertisecentrum Dementie Vlaanderen en de betrokken erfgoedcellen raadpleegbaar is, maakt daar deel van uit.

MEERWAARDE PROJECT

Dit zijn de voornaamste resultaten van het project 'Dieper graven in het geheugen':

- Krachtenbundeling en expertiseuitwisseling door bovenlokale samenwerking van erfgoedcellen Brugge en TERF, twee erfgoedcellen met een bestaande reminiscentiewerking en ervaring op dat vlak.
- Evaluatie van het bestaande aanbod, alsook verrijking ervan.
- Participatieve ontwikkeling van 5 nieuwe, verdiepende reminiscentiepakketten voor intergenerationeel contact op basis van de feedback en inzichten van een praktijkgroep in 3 proeftuinen met medewerking van 6 woonzorgcentra en 4 basisscholen.
- Begeleiding, reflectie en evaluatie door kennisgroep biedt garantie op gedragen projectresultaten.
- Sectoroverschrijdende dialoogdag waarop de projectresultaten werden voorgesteld, zorgden voor concrete transversale contacten tussen de zorg- en erfgoedsector en het onderwijs zodat die met de verzamelde inzichten aan de slag kunnen.
- Online projectverslag deelt de verzamelde methodieken en resultaten met de erfgoed- en zorgsector.

Colofon

De mijmerdozen en het bijhorende lespakket werden tussen 2020 en 2022 ontwikkeld in het kader van het bovenlokaal cultuurproject 'Dieper graven in het geheugen'. Het was een samenwerking tussen **Erfgoedcel Brugge** en **Erfgoedcel TERF** met steun van de **Vlaamse Overheid**.

- Concept: Erfgoedcel Brugge en Erfgoedcel TERF
- Realisatie: Projectmedewerkers Veerle Van Buggenhout en Margot Logier
- Vormgeving: Ella Verbrugge
- Verantwoordelijk uitgever: Colin Beheydt

MET BIJZONDERE DANK AAN

Bart De Nil (FARO) • Basisschool De Bever • Basisschool Gistelse Steenweg
Basisschool Mozaïek • Beeldbank Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) • Beeldbank
Kustergoed • Openbare Bibliotheek Brugge • Dimitri Van Maele (VIVES) • Eperon d'Or
ErfgoedBrugge.be • Erfgoedbank Land van Rode • Erfgoedbank Meetjesland • Erfgoedbank
Midwest • Etienne en Irène Logier – Vandewalle • Evelien Vanden Berghe (Musea Brugge)
Familie Logier – Vandaceveye • Frederik Vinckx (Make & Cie) • Georgette Vanneste
Herlinde Dely (Expertisecentrum Dementie Vlaanderen) • Karel Dierickx (videograaf Stad
Brugge) • Kathleen Vandenbroucke (Regionaal expertisecentrum Sophia) • Koers. Museum
van de Wielersport • Liesa Rutsaert (Huis van Alijn) • Marieke De Maré • Matthias Desmet
(fotograaf Stad Brugge) • Mieke Van Doorselaer (FARO) • Mu.Zee • Palliatief Dagcentrum
Heidehuis • Regionaal expertisecentrum Foton • Stadarchief Brugge • Tijs Vermeir
Vrije Basisschool Oostnieuwkerke • Westhoek verbeeldt • Woonzorgcentrum De
Oever • Woonzorgcentrum De Waterdam • Woonzorgcentrum Maria Rustoord
Woonzorgcentrum Regina Coeli • Woonzorgcentrum Van Zuylen